

Perspectief

Dynamisch Portret De Hooge Weyer - Bureau verhuist naar Warmonderhof -
Nieuw Handboek Demeter - Achtenvijftig koeien voor Kameroen

2008 februari N°1

Dynamisch

Nieuws en informatie over biologisch-dynamische landbouw en voeding

**Vereniging voor
Biologisch-Dynamische
Landbouw en Voeding**

DYNAMISCH PERSPECTIEF 2008
(nr. 1 februari 2008)

Dynamisch Perspectief is een uitgave voor leden van de Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding (BD-Vereniging) en verschijnt 5x per jaar. ISSN 1389-7438

BD-Vereniging en advertentie-acquisitie:
Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding
Wisentweg 12 (bezoekadres: Wisentweg 18)
8251 PC Dronten
e-mail: info@bdvereniging.nl
internet: www.bdvereniging.nl
tel: 0321-315937

Redactie Wim Goris, Ruud Hendriks, Andries Palmboom, Jan Saal, Albert de Vries (tijdelijk hoofd- en eindredactie)

Sluitingsdatum kopij Aanleveren kopij voor het voorjaarsnummer 2008 10 maart 2008. Kopij via e-mail: info@bdvereniging.nl

Vormgeving

Fingerprint Witzhausen DE, Gerda Peters
Foto omslag: Gerda Peters. Pre-press en druk: Meerpaal Grafimedia, Tiel. Gedrukt op 9Lives, 55% recycled (25% post consumer) en FSC gecertificeerd.

demeter is het keurmerk van producten uit de bd-landbouw

Copyright Tegen overname van artikelen bestaat in principe geen bezwaar, mits hier van tevoren toestemming voor is verleend en duidelijk de uitgave wordt vermeld

V O O R A F

Wisselingen in de redactie

Veertien jaar heeft Bruno van der Dussen trouw de hoofdredactie van dit blad gevoerd. Elke keer weer lukte het hem, samen met een redactieteam, vele schrijvers en schrijfsters en Gerda Peters als vormgeefster, om het leven in de bd beweging te laten verschijnen en zo u, als verenigingslid, daar een gevarieerde kijk op te geven. Afgelopen zomer had Bruno reeds aangegeven in de loop van 2008, uiterlijk eind 2008, te willen stoppen. Het werd begin januari. Bruno, veel dank voor je bijdrage aan de vereniging!

Zoals u verderop in dit blad kunt lezen wordt er een secretaris voor de Vereniging gezocht, tot wiens taak ook de hoofdredactie zal gaan behoren.

Martine Wensink, die vier jaar de eindredactie heeft gevoerd, is per 1 januari volledig voor Stichting Demeter gaan werken en heeft daarmee haar taak voor Dynamisch Perspectief beëindigd.

Het huidige redactieteam zal de uitdagende taak om dit verenigingsblad te verzorgen graag voortzetten. In dit blad staan de ontmoeting met de landbouw en voeding en de mens in die landbouw centraal. Uw verhaal, uw ervaringen stellen wij erg op prijs en maken het mogelijk om onze taak te vervullen. Schroom dus niet om iets op te sturen of onze aandacht ergens op te vestigen.

Albert de Vries

Bedrijfsportret De Hooge Weyer

Winterconferentie Landbouw en spiritualiteit

INHOUD

Dynamisch Portret: De Hooge Weyer	3
Winterconferentie Landbouw en Spiritualiteit	8
Bureau BD Vereniging is verhuisd naar Warmonderhof	12
Nieuw Handboek Demeter	14
Bijen: Bijenactiviteit als beeld van het denken	17
Lichaamsbewustzijn en eetgedrag	18
Uit de preparatenschuur: Christian von Wistinghausen	19
Dynamische keuken: Helderheid van geest	20
BD boeren in het nieuws	23
Perspectief	24
BD-Service	31

*Meesterlijk
samenspel - 3*

*Kun je zien
wat wil
worden? - 8*

De Hooge Weyer meesterlijk samenspel

Jola Meijer (tekst en foto's)

De Hooge Weyer is het ruim vijftien jaar oude bd-bedrijf van Jan van der Ven en Bets van der Zande. De boerderij ligt in het stroomgebied van de Leubeek, tussen Weert en Roermond. Dit gebied hoort bij de Kempen en is een cultuurhistorisch landschap waar al sinds de 13de eeuw agrarisch wordt gewerkt. Kleine percelen lichte löss en zavelgronden worden hier omzoomd door houtwallen met eiken, essen en berkenbomen. Weilanden afgewisseld met licht bollende graan- en maïsakkers en bospercelen.

In deze streek overheerst grootschalige bio-industrie. Hier wordt weinig biologisch geteeld en daarom valt dit unieke, kleinschalig gemengde bedrijf op.

De akkers worden met een variëteit aan groenten en veevoederge-

wassen bebouwd. De koeien, varkens en kippen lopen in de wei waar schaduw van bomen is.

Nu is het winter. Jan kan de tijd nemen om mij een rondleiding over het bedrijf te geven en weet vanuit vakmanschap en praktische ervaring veel te vertellen. Samen met Bets praten en lachen we daarna aan de keukentafel verder over het werk op dit bedrijf, waarin alles wordt ingezet om een goed eindresultaat te krijgen. Om producten te leveren die van bovengemiddeld van kwaliteit zijn. Je kunt zeggen dat ze een hobby hebben in het telen van alles wat mogelijk is. En wat kwaliteit heeft. Op De Hooge Weijer mag je beslist eens gaan kijken en vooral proeven!

Bij de aankoop van dit bedrijf heeft Jan geschikte grond gezocht voor fijne tuinbouw; geen grond met aaltjes of harde lagen. Zo komt het dat niet alle percelen rondom huis liggen. De bodem is beekzandgrond en met tot 10 % löss. Het is grond om na de winter te bemesten en te bewerken. Door het intensieve akkergebruik en het warme klimaat dat tussen de houtwallen ontstaat, gaat wel soms humus verloren. De opbouw van humus wordt bevorderd door storrige geprepareerde mest van het bedrijf, aanvoer van wat groencompost en een aantal jaren grasland en groenbemesters in de vruchtwisseling. Er zijn goed doorlatende bodems die tot grotere diepte, door diverse gewassen, kunnen worden beworteld. Met opbouw van humus en een uitgekiende vruchtwisseling kan toch, met weinig mineralen in de bemesting, een goede opbrengst en kwaliteit worden geleverd. Ook kunnen de gewassen goed tegen de droogte. Er kan berekend worden, wat bij de aanplant van groenten natuurlijk belangrijk is. Maar de graslanden en de akkers met granen en maïs worden niet berekend. Aan deze kenmerken is te zien dat biologisch-dynamisch werken de bodemvruchtbaarheid verbetert.

Op een stukje natuurweide na, zijn alle percelen in de vruchtwisseling opgenomen.

Productverkoop

"De groenten en het vlees van dit bedrijf hebben hun eigen unieke kwaliteit en smaak. Daar gaat het om! Daar komen de klanten op af!" vertelt Jan. "Voor klanten is er vrije keuze, we stellen geen pakketten samen en verkopen uitsluitend wat hier van het land komt in de boerderijwinkel. Voor het leven op het bedrijf zijn de contacten met de klanten van belang.

Het bedrijf is transparant en voor de klant toegankelijk. De mensen uit de stad komen vaak juist om buiten te zijn en van de dieren te genieten. Vandaar de ruime openingstijden. Het hele jaar door wordt een breed assortiment verse groenten aangeboden. Wij telen ruim veertig soorten.

De klanten die hier komen leren te eten wat in de eigen streek van het land komt. Ook in de winter. Vlak voor de kerst was er nog veldsla, postelein en spinazie. Nu in januari is er zelfs bloemkool, wortelen, savoye kool, rode bieten, spruiten, prei en aardperen vers van het land. Ook uien, walnoten en heerlijke aardappelen.

Altijd zijn er verse eieren en afhankelijk van de slacht, eenmaal per zes weken, kippen-, koeien- of varkensvlees, gerookte ham en worst. Al-lemaal gezonde kwaliteitsproducten die een hogere prijs waard zijn."

Jan en Bets telen weinig voor de groothandel. Te lage prijzen voor ambachtelijke producten. Jan vindt dat door de import van buitenlandse producten voorbijgegaan wordt aan de kwaliteit van in eigen land geteelde bd-producten. Bovendien wordt op die manier het seizoensgebonden product uit de markt gezet. In de natuurvoedingshandel is de import van goedkopere buitenlandse producten gaan overheersen. Daar kan een kleinschalig bedrijf niet mee concurreren.

Jan brengt zijn producten direct na de oogst zelf naar enkele winkels in de regio. Zo kunnen de groenten vers, als kwaliteitsproduct worden aangeboden en een rechtstreeks contact met de winkelier maakt het mogelijk om er de juiste productinformatie bij te leveren.

Eén gezin kan op bescheiden wijze van dit bedrijf leven. Daarnaast is het soms mogelijk om duurzaam te investeren. Dat is altijd weer kie-

*De klanten
die hier komen leren
te eten wat
in de eigen streek
van het land komt*

zen, maar elke keus is erop gericht het bedrijf duurzaam in stand te houden. Een voorbeeld is de investering in een praktische veewagen, waarmee prettig gewerkt kan worden. De dieren gaan er graag in en hebben geen last van stress bij het vervoer naar de weiden die verder van de boerderij afliggen. Ook als tijdelijke stal kan deze wagen worden gebruikt.

Groenteteelt

De rondleiding begint in de tunnelkas, die het erf met het woonhuis en de oorspronkelijke boerderij (langgeveltype uit 1850) omsluiten. Deze onverwarmde kas is op dit moment deels beplant met veldsla en 's zomers voor tomaten en komkommers bestemd. Het plantgoed

wordt niet zelf opgekweekt maar aangeleverd door de bd-tuinderij van Bronlaak (sociaal therapeutisch instituut in Oploo). Zo ontstaat ruimte om alle aandacht op de teelten te richten en te planten op het geschikste moment. De plantjes worden in beddenteelt, in losse grond geplant. De groentebedden worden daarna niet meer bereiden of betreden. Alle machines zijn daarop afgesteld en op het bedrijf aanwezig. Hiervoor is een nieuwe kapschuur neergezet.

Op drie hectare grond worden meer dan veertig soorten vollegrondsgroenten verbouwd. Deze verscheidenheid zorgt voor risicospreiding (er mislukt wel eens wat) en is voor de dagelijkse verkoop van belang.

Jan spreekt van een honderdurige werkweek voor beiden, anders gaat het niet. De afwisseling ligt in hun geaardheid en is ook door ervaring ontstaan. In piektijden komen losse hulpen meewerken en soms is er een praktkant.

Vee en mest

Een gedeelte van de kapschuur wordt als stal gebruikt. Hierin staan drie oudere stieren. Alle kalveren die geboren worden, worden afgemest op het bedrijf. Jan houdt er niet van om jonge kalveren te slachten en levert graag volgroeid vlees af. Daarom is er voldoende stalruimte gemaakt zodat het optimale moment voor het slachten van vee kan worden afgewacht.

In de oude boerderij is een loopstal voor jongere dieren. Alle stallen worden opgestrooid met het stro van het eigen bedrijf. De mest wordt op de (verplichte) betonplaat naast de stal opgezet. Op een goed moment in het voorjaar wordt al deze mest naar het land gereden waar

het nogmaals, nu als composthoop met preparaten, wordt opgezet. Daar mag het (volgens wetgeving) nog zes weken vercomposteren. Sinds de vorstperiode in december staan ook de tien koeien op stal. De kalveren staan erachter.

Van de oude koestal is de grup gedicht, zodat de forse vleeskoeien meer ruimte op de stand hebben en goed kunnen worden opgestrooid. Het zijn drie rassen. De Blonde d'Aquitaine die goede spieren en gewrichten hebben en zonder hulp kunnen afkalven. Wel moet je hun gedrag kennen om ermee om te gaan. Verder het bekende roodbonte MRY en Belgisch Blauw, een vleesras uit de Ardennen.

Voor de fokkerij worden eigen stieren gebruikt en indien nodig KI. Alle koeien kalven in april af. De kalveren lopen een half jaar bij de moeder. Zodra de winterkou voorbij is gaat het vee weer naar buiten. Ook in de wei worden de dieren eenmaal per dag bijgevoerd. Dit gebeurt

om ze te controleren en de jonge dieren het wintervoer te leren eten. Het vee moet naar je toe komen in plaats van dat jij ze moet halen. Jan en Bets hechten aan een goede omgang met de dieren. Omdat de mens het dier nodig heeft, hopen zij dat ook het dier van hen iets ontvangt dat het nodig heeft.

Kippen

In drie afzonderlijke kippenhokken lopen tomen van verschillende leeftijden: jonge hennen die nog niet aan de leg zijn; kippen die volop leggen en de oudste toom, waarvan nu telkens kippen worden geslacht. Per hok circa 250 dieren, die al geruime tijd binnen moeten blijven vanwege de ophokplicht. Jammer want buiten is een prach-

tige weide met notenbomen. Voor een ei van deze kippen moet wel wat meer worden betaald. In de schuur op het erf wordt het voer samengesteld. Van eigen bedrijf: 35% maïs (indien nodig geplet), 15% tarwe, 15% gerst met 5 % erwten en 5% geplet koolzaad. 25% biologisch voer wordt aangekocht. Dit voer bestaat voor de helft uit eiwitrijk sojaschroot. Verder krijgt, mineralen en grit. Het groenvoer dat de kippen nu binnen krijgen is vergelijkbaar met het gras wat ze buiten zouden pikken.

Vogelpest

"Het is van belang dat Stichting Demeter er is voor de behartiging van onze belangen" zegt Jan "samen moeten de Demeterboeren elkaar ondersteunen" Zelf heeft hij die steun ondervonden toen de gezonde kippen op het bedrijf moesten worden geruimd vanwege vogelpest

ren afgedaan als bio-industrie kip. Het proces dat volgde werd door Rienk ter Braake (van Stichting Demeter) ondersteund en deze steun is echt nodig geweest in de situatie. Een biologisch dynamische kip is toch niet te vergelijken met een bio-industriekip. Deze kippen zijn niet uitsluitend legkip maar hebben ook vleeskwiteit. Tenslotte heeft de overheid die erkenning aan de bd-kip gegeven en daarnaar uitbetaald.

Ophokken en enten

"Dankzij het protest van de hobbykippenhouders hebben zij voor elkaar gekregen dat de hobbykippen bij alle maatregelen buitenslot blijven. Als boer kun je niet riskeren te worden opgesloten vanwege je protestacties. Biologica onderneemt weinig actie tegen de ophokplicht. Elk seizoen als de trekvogels overvliegen of als er weer ergens

kleinschalige kippenhouderij is op deze wijze met het enten niet gediend.

Overheidsbeleid is gericht op bio-industrie en men weet daar niet hoe een biologisch bedrijf functioneert. Er is daar geen interesse voor biologisch-dynamisch. Wij worden altijd als commercieel bedrijf aangeschreven om er de strengste maatregelen op los te laten, volgens een methode die niet is afgestemd op het biologisch bedrijf. Bijvoorbeeld onlangs nog de kosten van een verplicht bloedonderzoek op vier of vijf verschillende ziektes bij de kippen. Dat kost driehonderd euro per hok met tweehonderdvijftig kippen. Eenzelfde bedrag betaalt de boer voor zijn schuur met tienduizend bioindustriekippen. Bovendien is het de vraag of dergelijk onderzoek zin heeft. Ziektes werden hier niet gevonden. Als kippen gewend zijn om buiten te zijn, ook met wat wind en regenweer, dan kunnen ze ook tegen een griepvirus dat overwaait.

De Hooge Weyer
Jan van de Ven en Bets van der Zande
Vestjenshoek 3, Baexem
Leudal Limburg
t 0475 452 856
dehoogeweyer@solcon.nl

Gemengd bedrijf met vleeskoeien, kippen en varkens
23 hectare lichte löss en zavelgrond:
• 8 hectare weiland (gras – klaver)
• 8 hectare granen (tarwe, erwten, gerst) en mais
• 3 hectare groenten (ruim 40 soorten)

in de regio. Bets vertelt hoe zij konden voorkomen dat de 'mannen in witte pakken' paniek bij de kippen teweegbrachten en zij zelf de kippen uit de hokken hebben gehaald.

De schade betrof niet alleen de kippen, maar ook de derving aan eieren daarna. Bovendien was de boerderij langer geblokkeerd en daarmee ging ook de winkelverkoop verloren. Er werd pijnlijke, grote financiële schade geleden.

Behalve het doden van de dieren is bij wet ook het recht op schadevergoeding bepaald. Omdat na jaren wachten, op basis van bio-industrieprijzen, een schamele overheidsvergoeding werd uitgekeerd, is hoger beroep aangekend. De biologisch-dynamische kippen wa-

een uitbraak is moeten de kippen binnenblijven.

Nu heeft het ministerie daar het enten als alternatief voor gegeven. Maar die methode is niet afgestemd op ons biologisch bedrijf. Door bureaucratie duurt de procedure van aanvragen zo lang, dat de kippen al aan de leg zijn als de toestemming om te enten komt en diverse aanvullende voorwaarden en eisen zorgen voor hoge kosten per kip. Geen enkele enting gebeurt als de biologische kip juist volop aan de leg is. Dat zou ten koste gaan van het dier en de topproductie van dat moment. Een bijkomstigheid is dat de enting slechts een jaar werkzaam is volgens de boekjes. De bio-industriekip is dan al dood, de biologische kip die veel langer leeft moet dan weer opgehokt. De

*Tenslotte heeft de overheid
die erkenning
aan de bd-kip
gegeven en
daarnaar uitbetaald*

Natuurlijk mag iedereen weten of mijn kippen gezond of ziek zijn, maar die persoon moet dan ook de portemonnee voor dat onderzoek meebrengen. Wij hebben al een tiental jaren geen last van ziekten, daar krijgen we ook geen bonus voor!", aldus Jan.

Tenslotte laat Jan mij het land zien dat verder van de boerderij af ligt. De zon schijnt en prachtig strijkt het namiddag winterlicht over de akkers. Ik ben vervuld van de rijkdom van het gemengd bedrijf, waar aarde, mens en dier elkaar ten dienste zijn. Jan en Bets maken op de Hooge Weyer zichtbaar dat dit type bedrijfsvoering met haar gesloten kringloop niet een historisch overblijfsel, maar springlevend is. ■

• 3 hectare natuur (houtwallen, sloten en paden)

winkel open van 10.00 tot 17.00 uur:
van Kerst tot Pasen op vrijdag en zaterdag
van Pasen tot Kerst op maandag t/m zaterdag

Winterconferentie Landbouw en Spiritualiteit

De eigen verhouding tot spiritualiteit en landbouw.

Verkenning en uitnodiging tot een levendige verhouding *

Op 16 januari vond de jaarlijkse winterconferentie van de bd vereniging plaats op Warmonderhof, te Dronten. Ruim 120 mensen kwamen bijeen, vooral boeren, tuinders en mensen die dienstverlenend in de landbouw werkzaam zijn. Naast een muzikale opmaat en twee korte inleidingen was er vooral de keuze om 's ochtends en 's middags aan twee van de elf workshops deel te nemen. Hieronder vindt u de weergave van de eerste inleiding van Albert de Vries, de voorzitter van de vereniging.

Spiritualiteit

Waar gaat dat over, waar hebben we het over wanneer we een begrip als spiritualiteit gebruiken? Is dat antroposofie, de landbouwcursus, Steiner, of kerk, of New Age, of natuurwezens? Een strakke definitie valt niet te geven. Toen we in voorbereidingsgroep het conferentiethema 'Spiritualiteit' bespraken werd in ieder geval duidelijk: 'Je kunt het alleen maar ervaren! Daaruit ontstond de keus om deze dag zo te organiseren dat er veel ervaren kan worden. We zijn dan ook blij dat elf werkgroepvoerders hun ervaring met ons willen delen.

Van mij hier geen betoog over wat er wel en niet bij dat spirituele zou horen. Anno 2008 zou dat uiterst onspiritueel zijn. Ik kan hooguit vertellen wat het voor mij is.

Tegelijk kan bij al dat ervaren de behoefte ontstaan aan een beoordelingskader. In mijn bijdrage wil ik daar enkele ingrediënten en gezichtspunten voor aanreiken. Het is een uitnodiging om met de impuls van deze dag komend jaar te werken en tevens een uitnodiging om daar iets van te berichten in Dynamisch Perspectief.

Experiment

Ik wil graag een ervaringsexperiment met jullie doen: Voor dat experiment hebben we een herinnering nodig aan een ervaring, waar jezelf actief bij betrokken was en die je zelf als een ervaring van het spirituele zou benoemen.

In het experiment is het de bedoeling dat je aan je buurman of buurvrouw die ervaring vertelt. Vervolgens geef je aan je buurman of buurvrouw antwoord op twee vragen:

1. 'Wat is er (voor jou) spiritueel aan deze ervaring?' en
2. 'Wat draagt deze ervaring bij aan de (aan jouw) ontwikkeling van spiritualiteit?'

In het gesprek vanuit die twee vragen doe je een nieuwe, actuele ervaring op. Deze actuele ervaringen brengen we vervolgens plenair naar voren.

Uitvoering experiment – levendig!

Er klonken zeer verschillende ervaringen. De één beleefde dat er bij de tweede vraag bewegingsruimte ontstond. Een ander beleefde juist bewegingsruimte bij de eerste vraag en beleefde bij de tweede vraag een verstarring: 'in het hoofd gaan zitten'. Tussen deze twee ervaringen beleven we hoe dan ook een verschil. Het gaat om het verschil tussen

- a. een voorstellingsdenken met het hoofd en
- b. een belevend denken waar het hele lijf in mee doet.

Het wordt als spiritueler ervaren wanneer er meer bewegingsruimte, meer ruimte open naar de toekomst ervaren wordt. Ruimte, die zich vanuit de toekomst kan vullen.

Juist die beweging vanuit de toekomst naar jezelf toe wil ik hier onderstrepen als iets wat voor mij kenmerkend is voor het spirituele. Anders gezegd: Kun je soms voorvoelen dat je precies op het juiste moment ergens op ingaat? Kun je de Geest zien? Kan ik zien 'wat wil worden'?

Spiritualiteit: beweging vanuit de toekomst

Een hele concrete ervaring had ik op het moment van het wieden van knolselderij. Ik voorvoelde: 'Nu is het aan de orde om te wieden'. Een paar dagen later hadden de bladeren zich gespreid. Had ik een week eerder gewied dan had ik nog een keer moeten wieden, omdat het onkruid in het open veld weer opgekomen zou zijn. Een week later zou het wieden lastig geworden zijn tussen de inmiddels gespreide bladeren van de knolselderij. Het bleek het goede moment geweest te zijn om te wieden!

Op een winterconferentie van de bd vereniging kan het niet anders of ook de preparaten moeten aan de orde komen. Dat is wat mij betreft ook terecht, omdat het werken met de preparaten een oefenveld bij uitstek is om te werken met die stroom die je vanuit de toekomst tegemoet komt en waarop je antwoordt met verwachtingen.

Ik heb bij het werken met de spuitpreparaten (koemest- en kiezelpreparaat) het beeld van het duwen van een schommel. Een duw (oftewel: 'impuls') op het juiste moment heeft veel effect, op het verkeerde moment gegeven heeft het een averechts effect. Als ik de plantenontwikkeling net zo goed ken als de schommelbeweging, dan kan ik dus zien wanneer in de plantenontwikkeling een impuls nodig is. Een impuls tot afrijping kan ik ondersteunen met kiezelpreparaat. Ik kan bijvoorbeeld 'zien' dat het aan de orde is om drie keer zo'n impuls te geven. Het kan ook overbodig zijn, omdat het al helemaal vanzelf gaat. Mijn oordeel daarover komt vanuit een 'toekomst-voelend' weten, op dezelfde manier als ik weet wanneer ik de schommel een zet moet geven. Dat komt niet voort uit een voorschrift. Een voorschrift zie ik als 'een stroom vanuit het verleden'. Het is echter heilzaam om vanuit het voorschrift de preparaten te gebruiken, als begin om de kwaliteit van de preparaten te leren kennen. Uitdrukkelijk dus

de nuance: preparatengebruik op basis van het voorschrift kan nooit een eindstadium zijn.

De intuïtieve handeling

'Aansluiten bij dat wat wil worden', – dat is kenmerkend voor de intuïtieve handeling. Je ziet jezelf dan iets doen, vanuit verbondenheid en betrokkenheid. Je kunt er zelf verbaasd van staan en meestal is het effect dat de ander ook in beweging komt.

In mijn werk in de zorg, vorig jaar, kwam ik in een situatie waarin een cliënt na onrust op de woongroep op haar kamer was. Zij hoorde mij op de gang lopen en riep: 'Albert, ik wil even met je vergaderen!' Ondertussen zat ze heftig met haar hoofd tegen de muur te bonken. Op dat moment zei ik: 'Ik kan niet vergaderen met iemand die zo zit te bonken'. Acuut stopte ze met bonken. Daarna hebben we twee minuten vergaderd. Wanneer ik had gereageerd door te zeggen: 'Stop met bonken!', dan was de kans groot geweest dat ze alleen maar heftiger was gaan bonken.

Het lukt natuurlijk vaak ook niet om 'aan te sluiten bij dat wat wil worden'. Dan beleef ik mijn gebrekkigheid om het spirituele aan te voelen, dat ook in dat moment en die situatie aanwezig zal zijn. Dat is een pijnlijke ervaring. Het 'goed' weten (met het hoofd!) kan dan in de weg zitten. In de intuïtieve handeling komt het erop aan om met bewustzijn het niet-weten hoe te handelen uit te houden, verbonden te zijn, erbij te zijn, zorg en aandacht te hebben. Dus dan niet in paniek te raken 'Help, ik weet niet wat te doen'. Bij mij is zo langzamerhand de ruimte ontstaan om op zo'n moment juist nieuwsgierig en enthousiast te zijn: 'Wat gaat zich aandienen?', 'Wat voor verrassends zal aan de orde zijn om te doen?'

De intuïtieve handeling, die voor mij het moment is waarin het spirituele verschijnt en beleefbaar is, leeft in de individuele handeling, in de ontmoeting, in deze situatie, in het hier en nu. Ik beleef het als vrijheid om te 'zien' wat nodig is en dat onmiddellijk te doen.

Rituelen, methodiek

Het verzorgen van dit vrijheidsmoment in de intuïtieve handeling vraagt tegelijkertijd vorm, methodiek, of, anders gezegd: om rituelen. Ik zie het als een kunst om zulke rituelen te cultiveren, die in overeenstemming zijn met de spirituele inhoud.

Bijvoorbeeld is er een algemene notie dat 'concentratie' nodig is om je voor te bereiden op iets spiritueels. Er wordt dan in een groep

bijvoorbeeld een dergelijke oefening gedaan: 'Doe je benen naast elkaar. Concentreer je. Denk aan niets.' Dat sluit niet bij mij aan. Ik ben er zelfs 'allergisch' voor, ik ga dan juist van alles bedenken of vraag me af waar m'n benen op dat moment aan zouden denken. Een positieve ervaring had ik laatst bij Leen Janmaat die in de groep van begeleiders van de beroepsontwikkeling met ons werkte aan organisatieopstellingen. Leen las zelf een gedicht voor. Hij concentreerde zich. Ik kon me toen ook vanzelfsprekend, met beleving van alle vrijheid, concentreren.

Dat zijn subtiele verschillen in methodiek, met grote verschillen in effect. Het ging over hetzelfde, nl. concentratie. Bij het één kwam ik in mijn hoofd terecht, bij het andere in mijn voeten zonder mijn hoofd te verliezen. Zo kan eenieder nagaan welke rituelen voor hem of haar behulpzaam zijn om zich met het spirituele in het dagelijks werk te kunnen verbinden.

In het voorbeeld van de biologisch-dynamische landbouw gaat het bijvoorbeeld om het maken en uitbrengen van de preparaten. De daarmee verbonden rituele handelingen zijn ingebed, en nodigen daarmee uit om je te verbinden met de seizoenen, met het dagritme, met de verhouding tussen oven en onder de grond. Dat zijn welbeschouwd rituelen die ontleend zijn aan die landbouwpraktijk. In die zin liggen ze dicht bij het alledaagse leven en kunnen ze door iedereen die in de landbouw werkt zelf voltrokken worden.

Spiritualiteit betekent voor mij: met mijn geest de geest in mij ervaren. Ik wens een ieder veel plezier in het ervaren vandaag. ■

**Door de auteur iets gewijzigd en aangevuld verslag van de inleiding op de Winterconferentie.*

Kun je zien wat wil worden?

Een impressie van de winterconferentie

Landbouw en spiritualiteit.

Joziën Vos

Aardser dan landbouw kan niet. En spiritualiteit? Hoe verbind je die twee met elkaar, wat kunnen ze met elkaar. Gebeurde dit verbinden al niet door een spiritueel hoogbegaafd iemand, de grondlegger van de BD landbouw?

De inleiding van Albert de Vries beloofde duidelijkheid te verschaffen omtrent het thema waarvoor iedereen gekomen was. Maar, zei Albert, 'honderd jaar geleden zou iemand hebben kunnen vertellen wat dat is, spiritualiteit, nu is het niet aan de orde dat dat gedefinieerd of door één iemand bepaald wordt, ik kan dat alleen vanuit mezelf vertellen'. Hij bracht ons naar een sleutelvraag:

'Kun je zien wat wil worden?'

Wat gebeurde er op deze prima georganiseerde winterconferentie vol hartelijke ontmoetingen.

Het was veel en het was heerlijk om te kunnen proeven aan de vele spirituele mogelijkheden van deze tijd. Visualisaties, inspiratie en preparaten, improvisatietheater, healing, wilsrichtingen, kosmosagenda, organisatieopstellingen, dynamiek van mijn werk. Verwonderde ogen, voelende handen ergens in de lucht begrenzing zoekend, gesloten

ogen op zoek naar een derde, tastende woorden als een blinde op zoek naar het licht. Klankschalen brachten hun eigen trilling, een trommel klonk. Toon is een gedifferentieerde lichtkracht werd verteld. Wij zien dagelijks hoe onze planten groeien in het licht. De onhoorbare muziek van zon, maan, planeten en sterren werd gezocht.

Er is veel en we huppelen er in rond als kleuters of stuntelen als nachtblinden. Dagvoorzitter Ruud, die de boel toch goed op poten had gezet, maakte bewegingen als een reiger of ooievaar die zijn balans zoekt.

Henk Kieft liet vanuit Stichting Compas, elektromagnetische of intuïtieve landbouw een ander licht op ons welzijn schijnen. Hij meent: 'Herverbinden is de crux waar we spiritualiteit tegenkomen'. Hij vertelt over de magie in de wereld en de relatie met quantummechanica. De sjamaan die de energiewereld kent. De informatie die aan de materie voorafgaat.

Kun je zien wat wil worden?

Het is veel. Wat ik had willen zien worden is een verdieping naar de BD beweging toe, een herverbinden. Een aardse landing, typisch passend bij de landbouw, na een veelheid aan indrukken. Ook Steiner gaf al aan dat de landbouw met alles verbonden is. En het gaat er niet om terug te keren naar oude instincten, maar vanuit dieper geestelijk inzicht te vinden wat instinct steeds minder geven kan. Zou hier een verbinding kunnen liggen met de quantum mechanica of de klankwerelden die we hoorden en de ecotherapie die al enige tijd in ontwikkeling is?

De bijeenkomst was gericht op verdere ontwikkeling van landbouw en spiritualiteit.

Er waren vele klanken en er hing een tinteling in de lucht. Het zou kunnen dat de BD beweging hierop aan kan sluiten, herverbinden en weer een vitale periode ingaat.

Terloops werd genoemd dat De BD Vereniging nu op de Warmonderhof zit. Maar ik miste een verklaring. Dan ga je denken: Demeterclub, nauwelijks op eigen benen en nu al puberale neigingen? En wat bezielt Kraaybekerhof? Feit lijkt dat de oude moeder de deur uit is. En gelukkig verwelkomt wordt op de Warmonderhof.

Kun je zien wat wil worden? ■

Foto's: Marleen Zanen

Bureau BD Vereniging is verhuisd naar Warmonderhof

Per 1 januari is het bureau van de BD Vereniging naar Dronten verhuisd. Het bureau van Stichting Demeter blijft op Kraaybeckerhof in Driebergen. Hieronder volgt eerst een toekomstvisie. Voor diegene die wil weten wat er afgelopen maanden tot de splitsing heeft geleid en hoe daar over wordt gedacht volgt een overzicht van wat er aan vooraf ging.

Toekomst: ontwikkeling in vrijheid

De essentie van de BD Vereniging ligt in het culturele leven, met name in het mogelijk maken van ontwikkeling. Persoonlijke ontwikkeling in de ontmoetingen met elkaar, kleinschalig tussen coach en boer, grootschalig op conferenties maar bijvoorbeeld ook via het ledenblad Dynamisch Perspectief. En verder ontwikkeling van BD-landbouw op basis van antroposofie. Dat kan in studiegroepen of door het ondersteunen van onderzoek. De kracht van de vereniging zit in de enorme kennis en ervaring die er onder de leden is en de betrokkenheid van de leden, van u dus, bij het thema.

Nu de vereniging duidelijk op zichzelf staat kan de focus volledig op de ontwikkelingsvraag worden gericht.

Wie, wat, waar en hoe

Het werk van de vereniging vindt in het hele land plaats en wordt vooral door de leden gedaan. Ter ondersteuning van dat werk zijn een aantal mensen in dienst. Bram Gordijn gaat in Dronten de administratieve kant doen. Ilse van den Bosch blijft het thema voeding verzorgen. Albert de Vries, sinds juni voorzitter, is tijdelijk secretaris. We zijn op zoek naar een nieuwe secretaris. U krijgt Bram of de secretaris aan de telefoon wanneer u de vereniging belt.

Het werk door de leden gebeurt op verschillende manieren. Veel werk gebeurt op vrijwillige basis, waar nodig met onkostenvergoeding. Een aantal activiteiten, bijvoorbeeld in de BD beroepsontwikkeling, kunnen beperkt worden betaald. Wanneer er een project is dat zodanig

is dat het professionele inzet vraagt kan ook volledige betaling nodig zijn. De juiste persoon op de juiste plek en per keer kijken in welke vorm dat het beste kan worden georganiseerd.

De preparatenwerkgroep, in de kern bestaande uit Adrie Maas, Jola Meijer en Willem Bongers, ondersteund door meerdere vrijwilligers, blijft in Driebergen werken. Daar wonen de leden en daar liggen de preparaten in de grond. Voor het werk van deze werkgroep is er een ruimte op Kraaybeckerhof, in het knatoor van Stichting Demeter, waarmee de vereniging een pied-à-terre in Driebergen behoudt waar ook vergaderd kan worden.

Lidmaatschap

In de afgelopen maanden zijn op allerlei plaatsen gesprekken gehouden over de manier waarop de vereniging zou moeten werken en hoe het lidmaatschap moet worden vormgegeven. Die reeks gesprekken is bijna afgerond. Hoe het er ook precies uit gaat zien, het lidmaatschap, ook het boerenlidmaatschap, zal een persoonlijk en individueel lidmaatschap zijn, hetgeen statutair ook niet anders kan. De koppeling met de licentie is met ingang van dit jaar vervallen. Op een boerderij met meerdere gezinsleden of medewerkers kunnen dus meerdere leden zijn. In het gesprek spreekt ieder daarmee duidelijk voor zichzelf en niet namens een boerderij of een organisatie. De grootste groep leden van de vereniging zijn burgers, buitenlui en anderen die de biologisch-dynamische landbouw een warm hart toedragen. Daarnaast is de vereniging altijd sterk verbonden geweest met de beroepsgroep van boeren en tuinders. Voor die groep worden allerlei activiteiten georganiseerd, zoals de winterconferentie en coachings- en intervisietrajecten. De relatie met (detail)handelaren was tot nu toe klein. Deze willen we meer inhoud gaan geven.

Versnelde veranderingen

Dit verenigingsjaar was al wel een jaar waarin vragen moesten worden beantwoord: welke vorm? Wat is een geschikte vestigingsplaats van de vereniging? Welke werkwijze en personele situatie is optimaal? Welke samenwerkingsverbanden zijn belangrijk? De veranderingen kwamen in een stroomversnelling terecht die ertoe heeft geleid dat beide besturen, van Stichting Demeter en de BD-Vereniging, hebben besloten de bureaus per 1 januari te verzelfstandigen.

Wat ging er aan vooraf?

- Vier jaar geleden werd besloten om de certificering en het vereni-

gingsleven onafhankelijker van elkaar te laten werken door met twee besturen te gaan werken.

- Twee jaar geleden zijn beide organisaties juridisch en economisch gescheiden, maar de bureaus van beide organisaties bleven in één kantoor en de administratieve medewerkers werkten voor beide organisaties.

In het najaar kwam de vereniging voor de volgende situatie te staan :

- De verenigingscoördinator Emma Schotveld is per 1 oktober 2007 gestopt met haar werk. Albert de Vries heeft de coördinatie als interim voor een half jaar overgenomen. De dubbele pet van voorzitter en verenigingsdirecteur verdient niet de schoonheidsprijs, maar gezien de korte duur is het een acceptabele oplossing die continuïteit geeft en de gelegenheid biedt intensief tijd te besteden aan een vernieuwde opzet.
- Stichting Demeter geeft aan per 1 januari zelfstandig verder te willen, en zelf de verdere ontwikkeling van de Mansveltscore te willen doen. De medewerkers kunnen in dienst bij de stichting komen.
- Het verenigingslidmaatschap wordt vanuit het beleid van Stichting Demeter en Demeter Internationaal losgekoppeld van de licentie en vraagt om een nieuwe invulling van het lidmaatschap. De koppeling was ook gedacht als tijdelijke na de juridische verzelfstandiging twee jaar geleden.
- De huisvestingssituatie op Kraaybeckerhof was onzeker in verband met de ontwikkelingen in dat instituut.

Opschudding, zorg

Sommige mensen hebben aangegeven de verzelfstandiging een slechte zaak te vinden. Deels is dat gevoelsmatig ingegeven: "We zijn toch allemaal met hetzelfde bezig, dat moeten we toch samen doen?". In andere gevallen is het meer rationeel van aard: "Driegeleding houdt wel in dat het juridische en culturele leven aparte domeinen zijn, maar wel onder een gemeenschappelijke paraplu!"

Anderen hebben andere gezichtspunten: 'Beide organisaties hebben eigen taken en doelstellingen en om die eigenheid tot kracht te laten worden is nodig dat beide organisaties in hun eigenheid kunnen verschijnen.' En 'De vereniging is op zich een organisatie met juridische, economische en culturele aspecten.'

Voor ons, als bestuur, was het de uitdaging om in dat wat alles op ons afkwam de mogelijkheden te zien voor een verdere uitbouw van de vereniging. Dat was niet altijd even makkelijk of wrijvingsloos. Er

zijn nu stappen gezet en er ligt nog veel voor ons om te verzorgen en te ontwikkelen.

Tot slot

Dank aan Jos Pelgröm, Rien ter Braake, Martine Wensink en Annemiek Padt die zich jaren voor de BD Vereniging hebben ingezet en nu in dienst zijn bij Stichting Demeter.

Het zal best even wennen zijn. Een nieuw bureau en nieuwe medewerkers die hun weg moeten vinden. Voor de boeren en tuinders nu duidelijk 2 organisaties waar zij mee te maken hebben, één voor certificering en één voor verenigingsactiviteiten. Maar wij hopen dat alles dit voorjaar zijn plek weer vind en dat het een goede toekomst biedt.

Het bestuur

Albert de Vries, Maria van Boxtel, Inge Schwagermann, Ruud Hendriks

Vereniging voor biologisch dynamische landbouw en voeding

Postadres: Wisentweg 12, 8251 PC Dronten
 Bezoekadres: Wisentweg 18, Dronten
 Telefoon: 0321 315937
 Fax: 0321 315938 (vanaf 1 maart 2008)
 E-mail: info@bdvereniging.nl
 Website: www.bdvereniging.nl

Stichting Demeter

Adres: Diederichsland 25 D, 3971 PA Driebergen
 Telefoon: 0343 522355
 Fax: 0343 516943
 E-mail: info@demeter-bd.nl
 Website: www.demeter-bd.nl

Berichten van Stichting Demeter

Nieuw Handboek Demeter

Leen Janmaat en René Dijkstra hebben vanuit de Demeter Voorwaarden Commissie bijgedragen aan het tot stand komen van het nieuwe Handboek. Het vorige document (2002) was een vrijwel letterlijke vertaling van de International Demeter Standards. Inmiddels wordt Nederland gezien als een voorloper op gebied van de Demetercertificering. En daarbij past een bijdetijds vormgegeven Handboek Demeter. Meer bij de tijd geschreven en in een mooier, overzichtelijker document. Met afbeeldingen en foto's in kleur. Leen en René geven elk een stukje achtergrond van de aanpassingen. Rienk ter Braake van Stichting Demeter (Certificering) sluit af met een uitnodiging.

BD-boer en Demeter voor de markt

Leen Janmaat – voorzitter Demeter Voorwaarden Commissie

De bd-beweging in Nederland kent inmiddels meerdere generaties. In 1977 stapte ik vol idealisme het speelveld binnen. Ik begon op de Vier Jaargetijden in Nieuwe Wetering, waar Willy Schilthuis zojuist de leiding van het bedrijf had overgedragen. Zij werd voorzitter van de BD-Vereniging. Omdat de beweging nog klein was, deed ieder zijn of haar (vrijwillige) bijdrage. De spelregels waren nog niet zo scherp en soms heiligde het

doel de middelen. Bedrijven die niet serieus genoeg waren, werden door het bestuur van de Vereniging of door collega's tot de orde geroepen. Deze rol werd later door de Demeter Commissie overgenomen. De BD-Vereniging heeft lang zowel de verenigingsactiviteiten als het Demetermerk onder haar hoede gehad. Inmiddels beheert Stichting Demeter het merk en worden de normen op internationaal niveau vastgelegd.

Van BD naar Demeter:

Demeterbloem = bedrijfscertificering

De bd-landbouw is vooral ontwikkeld en gegroeid door doeners, die vanuit overtuiging werkten aan biologisch-dynamische landbouwkultuur. Voorlichters zoals Rolf ten Siethof en Eelco Schaap wezen beginners de weg. Er ontstonden BD-Richtlijnen waarnaar je je kon richten als ideaal, als na-

De Demeterbloem als toekenning op basis van richtlijnen (bedrijfs-certificering) voor bd-bedrijven

Het Demetermerk als herkenning voor de consument (productgarantie)

strevenwaardig. Het maken van compost en het toepassen van preparaten waren vanzelfsprekend. Het hoort immers bij de bd-methode. Deze instelling leeft bij veel bd-boeren in Nederland. En ook op buitenlandse reizen kom ik dit veel tegen. Naast overtuiging over de principes van BD treft mij vaak de pioniersgeest, het gewoon dóen. Compost maken is net zo vanzelfsprekend als koeien melken.

Langzamerhand zijn de richtlijnen van de bd-methode omgezet en vastgelegd in strakke Demeternormen. Dit allemaal om garanties te geven aan de consument die bereid is meer te betalen voor Demeterproducten. Bedrijven die de bd-methode toepassen op basis van Demeter-normen zijn herkenbaar aan het Demeter-bedrijfslogo.

Voor de markt: Demetermerk = herkenbaar en gecontroleerd

Omdat verkoop van landbouwproducten niet bij de grens ophoudt, maken landen op internationaal niveau afspraken over wat wel en wat niet bij Demeter past. Demeter Internationaal heeft in 1999 gekozen voor een markt- en merkbenadering en het nieuwe Demeterlogo geïntroduceerd. Het logo is bedoeld om Demeterproducten duidelijk herkenbaar te kunnen vermarkten. Aan het Demetermerk zijn heldere, duidelijke normen gekoppeld, de International Demeter Standards, wereldwijd geldend. Daarnaast stelt Demeter Internationaal eisen aan de controles en de naleving van de normen door de nationale Demeterorganisaties. Voor de boeren heeft het hanteren van Demeter-normen een onvermijdelijk zakelijk karakter gekregen. Ieder bedrijf dat het Demetermerk

wil toepassen, moet noodzakelijkerwijs aan specifieke voorwaarden voldoen.

Demetervoorwaarden en Demetercertificering

Een boer die de bedrijfscertificering (Demeterbloem) en het Demetermerk voor de markt wil hanteren, moet aan Stichting Demeter laten zien dat hij voldoet aan specifieke voorwaarden. De toepassing van deze voorwaarden wordt door Stichting Demeter gecontroleerd. In Nederland is, in aansluiting op de internationale eisen, besloten de Demeter Commissie (voorheen bij de BD-Vereniging) te splitsen in twee organen, namelijk de Demeter Voorwaarden Commissie (DVC) en de Demeter Licentie Commissie (DLC). Deze beide commissies functioneren inmiddels onder de vlag van Stichting Demeter. Een belangrijke taak van de DVC was het aanpassen en herschrijven van de voorwaarden op basis van de overkoepelende internationale normen en richtlijnen. De beide commissies DVC en DLC namen de certificering op de schop. We zijn blij dat er boeren zijn die dit werk willen oppakken en meedenken vanuit de bd-praktijk.

Het omgaan met veel papierwerk en formaliteiten, dat is niet altijd zo het 'pakkie an' van boeren die aan de ontwikkeling van hun bedrijf en aan de ontwikkeling van bd-landbouw werken. Soms roept het hanteren van formele normen en het geven van schriftelijke waarschuwingen weerstanden op. Praktisch werkende boeren blinken niet altijd uit in het invullen van formulieren en vinden de reacties op tekortkomingen in relatie tot de voorwaarden soms overdreven. Hier doorheen loopt de voortgaande discussie

over de zin van het verplichtstellen van preparaatgebruik.

Vanuit de handel wordt vaak anders geredeneerd; handelaren en verwerkers vinden dat het Demeter(keur)merk ergens voor moet staan en dat het logisch is dat normen worden nageleefd. Dit om een borging te bieden voor consumenten. Kortom: normen en praktijk behoren overeen te komen en overtreders verdienen een berisping. Deze benadering is meer ingegeven vanuit de wensen en verwachtingen uit de markt.

Met het uiteengaan van de BD-Vereniging en Stichting Demeter krijgt een boer de mogelijkheid een heldere keuze te maken voor zichzelf en voor zijn bedrijf:

- Wie zichzelf wil ontwikkelen aan de bd-landbouw kiest voor een lidmaatschap bij de BD-Vereniging. Voor het lidmaatschap van de vereniging is geen Demeterlicentie of -verplichtingen nodig.
- Het bedrijf dat producten wil telen en vermarkten met het Demetermerk kiest voor een licentie bij Stichting Demeter en de daarbij behorende verplichtingen. Wat verdwijnt is de verplichting om als Demeter-licentiehouder lid van de BD-Vereniging te moeten zijn.

We hopen uiteraard dat boeren kiezen voor aansluiting bij beide organisaties. En ervoor kiezen om te blijven ontwikkelen en tevens de mogelijkheid hebben de producten als herkenbaar Demeterproduct te vermarkten. Een Demeterproduct waar je trots op bent.

Het nieuwe Handboek – inzichtelijke en leesbare Demetervoorwaarden

René Dijkstra – lid Demeter Voorwaarden Commissie

Zelf heb ik Stichting Demeter leren kennen via mijn werkgever Natudis. In 2003 stond opeens Elias Jeremiase voor de deur. Of wij wel op korte termijn wilden voldoen aan de Demetervoorwaarden. Het destijds nieuwe Handboek Demeter werd bijgeleverd.

Zoals zo velen heb ik mij door de tekst heen geslagen, veel vraagtekens en opmerkingen geplaatst, daar waar het mij onduidelijk werd of ik onvoldoende informatie had. Dit leidde met enige regelmaat dan ook tot discussies met Elias en later met Rienk over de inhoud van het Handboek. Hoe bedoel je dit of hoe moet ik het lezen? Of hoe kan ik aan die norm voldoen als ik niet weet waarop jij gaat controleren? Al met al is dit zowel voor Stichting Demeter als voor mij, als gebruiker, een leerzame periode geweest. Discussies met open vizier. Daarmee help je elkaar op weg naar een gezamenlijk doel. Heldere afspraken waar de ene partij zich aan kan

houden en waarop de andere gemakkelijk kan controleren. Uiteindelijk, begin 2004, zijn alle producten van Natudis (Akwarius, De Rit en Luna e Terra) gecertificeerd volgens het Demeter-Handboek. Als afsluiting is er toen nog overleg geweest tussen Rienk en mij. Hoe is alles verlopen en wat hebben wij er van geleerd? Daar werd mij gevraagd om in de DVC plaats te nemen, als vertegenwoordiging van de verwerking/handel.

Langzaam werd het mij duidelijk dat er binnen de DVC ook interpretatieverschillen mogelijk zijn over de normen in het Handboek. En dat het Handboek veel dublures bevatte en het daardoor veel werk opleverde als er iets gewijzigd moest worden. Maar vooral de leesbaarheid liet te wensen over. De directe vertaling vanuit het Engels en Duits van de International Demeter Standards is niet altijd even helder. Formuleringen zijn soms wat

omslachtig, waardoor niet altijd helder is wat de exacte norm is.

Genoeg reden om het Handboek Demeter opnieuw vorm te geven. Meer specifiek gericht op de Nederlandse situatie. En daar hebben we met betrokken mensen aan gewerkt. Hoofddoelen zijn een betere leesbaarheid en eenvoudige indeling. Handboek-doublures met de biologische regels, zoals het verbod om koeien de hele winter vast te zetten, zijn eruit gehaald. Punten die voor Nederland niet gelden, zoals de aanduiding Demeter-in-omschakeling, zijn er ook uitgehaald. Ook de structuur van het document is aangepast. Door zoveel mogelijk algemene normen in de algemene gedeelten te plaatsen hoeven veel normen niet meer herhaald te worden per productgroep of diergroep. Zo wordt voorkomen dat de bemestingsnormen voor de akkerbouw worden herhaald bij de tuinbouw. En nog eens bij de glastuinbouw.

Wat vind je van de nieuwe Demetervoorwaarden?

Wij denken dat de gestelde doelen zijn gehaald. Maar de uiteindelijke test is de praktijk zelf. Wat vinden licentiehouders er van? En wat vinden consumenten van Demeterproducten er van?

De nieuwe Demetervoorwaarden zijn alvast via de website in te zien (www.demeter-bd.nl). Inmiddels hebben de licentiehouders een exemplaar ontvangen. De commissie staat open voor reacties en suggesties. We willen de Demetervoorwaarden graag blijven verbeteren.

Heb je commentaar of vragen? Je kunt mailen met Rienk ter Braake (rienk@demeter-bd.nl) of pak de telefoon (0343-522523)! ■

Bijenactiviteit als beeld van het denken

Jan J.C. Saal

Het is bijna Kerstmis, nu ik dit stukje schrijf. De kersttijd is de tijd waarin wij ons naar binnenkeren. Een tijd om te denken dus. We hebben net een periode van lichte vorst achter de rug, waarin de bijen zich niet hebben laten zien. Vandaag was het echter zonnig en zowaar, de bijen vlogen een beetje bij ongeveer 8 graden.

Vandaar mijmer ik dan verder over de bijenactiviteiten door het jaar heen. Rudolf Steiner noemt een bijenvolk een 'hoofd zonder schedeldak' in het boek 'De mens als klankharmonie van het scheppende wereldwoord'. Ik vraag me af in hoeverre ik dat nu kan herkennen in hetgeen een bijenvolk doet en of dat iets toevoegt aan het beeld dat ik van mijn denken heb.

Ik zie een bij wegvliegen, die op zoek gaat. Ze vliegt bijvoorbeeld boven een stukje vochtige grond en ruikt/proeft de eigenschappen van de grond en het water ter plekke. Heel voorzichtig gaat ze ergens zitten, vliegt op en probeert het een klein stukje verder weer. Draaiend, proevend, ruikend komt ze dan op een plek die bevalt. Het lijkt er inderdaad op dat de bij niet willekeurig op zoek gaat, maar datgene zoekt wat nodig is. Elke plant geeft specifieke nectar en stuifmeel af. Elk water is anders. Vooral bij bijen die op zoek zijn naar water is dat duidelijk te zien. Dan is ze ongeveer vier minuten bezig met het oplikken van het water en vliegt vervolgens terug naar het volk. Bevalt het water,

dan komt de bij terug vaak gevolgd door anderen, afhankelijk van de behoeften.

Wanneer ik mezelf iets afvraag, wat gebeurt er dan eigenlijk in mijn denken? Waar gaat die vraag dan heen en waar komt het antwoord dan vandaan?

Opeens zie ik verwantschap tussen mijn eigen denken en wat er in een bijenvolk gebeurt. Het volk heeft een bepaalde behoefte, bijvoorbeeld aan eiwitten, aan suiker of aan zouten. Die behoefte is een soort vraag, maar dan stoffelijk. Het is een wens naar iets dat er op dat moment niet of te weinig is. Ik kan het bijna voor me zien. Wanneer ik me zelf iets afvraag, gaat er geestelijk ook

een bij rond zoeken in de wereld, om het antwoord voor mijn vraag te vinden. Zoekend en proevend vind ik daar iets waarmee ik affiniteit heb, dat aansluit, wat ik terugneem in mijn denken. Meestal is niet in één keer het antwoord duidelijk. Dan gebeurt er in mijn denken iets, wat in een bijenvolk dagelijks werk is. Het verdichten van de nectar, het verdampen van water oftewel het tot zijn essentie terugbrengen.

Zo is het ook met dit verhaal gegaan. Eerst een vaag gevoel, maar langzaam maar zeker zie ik het steeds duidelijker voor me. Processen binnen het bijenvolk kunnen beeld zijn voor denkprocessen. Met deze gedachte ga ik het volgende bijenjaar in. ■

Lichaamsbewustzijn en eetgedrag

Lize Baarspul, diëtiste

'Ik geniet zo veel meer van het eten en voel me niet meer schuldig als ik iets eet. Ik kan ook veel beter maat houden dan vroeger'. Een aardige opsteker voor de vrouw die voorheen alleen maar leek te eten om maar iets in haar mond te kunnen stoppen, bewust of onbewust, van koude aardappelen tot restjes uit de koektrommel. Daarbij had ze voortdurend last van een opgeblazen gevoel in haar maagdarmkanaal. Nu beseft ze dat ze het voedsel eigenlijk nooit goed heeft geroken, geproefd en gekauwd en ook geen enkel zicht heeft gehad op wat en hoeveel ze per dag opat.

Voor veel mensen is het een verrassende ontdekking dat dit soort eetgedrag vaak samen gaat met het hebben van een slecht lichaamsbewustzijn: ze nemen hun lichaam en daarmee ook zichzelf te weinig waar. Soms hebben ze onvoldoende zelfrespect

of wijzen ze zichzelf en hun lichaam af. De weg terug kan dan heel simpel lijken maar in de praktijk knap lastig zijn.

Hoe kun je nu meer bewust worden van jezelf en je lichaam? Eigenlijk heel eenvoudig. Je kunt bijvoorbeeld beginnen je bewust te worden hoe het voelt als de wind, zon of regen op je huid komt. Hoe de waterstraal aanvoelt als je onder de douche staat. Welke temperatuur van het water je aangenaam vindt en zo meer. Dus juist zo op het oog heel alledaagse zaken kunnen ons goed helpen bij het meer bewust worden van onszelf. Met andere woorden, je hoeft het helemaal niet ingewikkeld te maken en speciale cursussen te volgen. Je kunt je ook afvragen welke kleuren bij je passen: koude blauwe of juist warme tinten? En welke kleur kleren je vandaag aan wilt trekken. Kies je nu het liefst krachtig rood of stimulerend oranje of liever vrolijk geel, of wil je juist pasteltinten dragen?

Met welke kleuren wil jij je in deze fase van je leven in je woonomgeving omringen? Wie een onrustig type is kan op zijn of haar ademhaling gaan letten: rustig in- en uitademen kan je helpen bij het hervinden van je evenwicht. Een goede ademhaling is sowieso belangrijk voor onze gezondheid. Daarbij is vooral een goede uitademing essentieel om gevoelens van stress los te laten. Ook niet gehaast spreken en duidelijk articuleren werken ontspannend, brengen rust. Daarbij kan het een hulp zijn om veel en rustig te lopen. Veel mensen weten uit ervaring dat onrustgevoelens dan gemakkelijker kunnen worden losgelaten. Wie veel denkt en daar onrustig van wordt kan zichzelf helpen door gedachten op papier te zetten, bijvoorbeeld in de vorm van poëzie of het bijhouden van een dagboek. Door zaken op te schrijven zet je deze buiten je waardoor je er van een afstand naar kunt kijken. Je wordt dan minder door emoties

meegeslept.

Tenslotte is creatief zijn een gezond makende activiteit. Bij (na)tekenen, (na)schilderen, boetseren of een andere creativiteit nemen we indrukken van buitenaf op en worden we innerlijk actief. Net als bij het eten en drinken. We kunnen ons dus ook voeden door met vormen, kleuren, muziek of dans bezig te zijn. Kortom, juist door alledaagse bezigheden kunnen we onszelf stap voor stap beter leren kennen en meer voorkomen dat we gaan eten zonder dat we trek hebben. Iedereen kan voor zichzelf op innerlijke ontdekkingsreis gaan. Of met 'lotgenoten' afspraken maken, al naar gelang de behoefte. Welke weg je ook kiest, het resultaat is op termijn toch hetzelfde. Namelijk dat je door een groter lichaamsbewustzijn leert je eetgedrag beter in de hand te houden en aan te sturen, met als gevolg dat je bewuster ruikt, proeft, kauwt en eet én ook minder gaat eten. ■

Uit de preparatenschuur

Christian von Wistinghausen

Jola Meijer, Adrie Maas

Half december zocht de preparatenwerkgroep in Künzelsau-Mäusdorf (Duitsland) de heer Christian von Wistinghausen op. Hij maakt en levert preparaten aan bedrijven en particulieren in binnen- en buitenland. Bij een tekort aan preparaten in Nederland is hij ook ons vangnet. Op het familiebedrijf kregen we een dag lang onderricht in zijn wijze van maken en bewaren van preparaten. Hij droogt na het opgraven alle preparaten enige tijd aan de buitenlucht. Daarna worden ze gezeefd en droog bewaard in grote stenen vaten, in turf. Het mooie product dat op die manier ontstaat lijkt het wezenlijke van het preparaat intens vast te houden. Ook de houd-

baarheid lijkt hiermee verlengd te worden. Deze wijze van conserveren heeft zo zijn eigen kwaliteit en een praktisch voordeel dat de preparaten lichter zijn om te versturen.

Ook het koemestpreparaat wordt bewerkt na het opgraven. Het vochtige preparaat wordt gekneed, gevormd tot 'hectare'ballen (circa vier porties) en gedroogd. Dit brengt met zich mee dat deze ballen voorafgaand aan het roeren eerst moeten worden gebroken, want ze vallen niet vanzelf in het water uiteen.

Von Wistinghausen liet ons ook een praktische, roestvrij stalen, preparatenzeef zien die hij op de markt heeft gebracht. Deze grote zeef voorkomt dat de sproeikoppen verstoppert.

Komende periode kunnen bij de preparatenwerkgroep kiezel en hertenblazen worden besteld. Het nieuwe emailadres is: preparaten@bdvereniging.nl ■

Helderheid van geest

Ilse van den Bosch

Februari en maart zijn van oudsher een natuurlijke periode van schaarste. De bewaarde voedingsmiddelen raken op. Het is een tijd om dankbaar te zijn voor de oogst van vorig jaar, te delen wat er nog is en uit te kijken naar de eerste nieuwe lentegewassen. Vroeger beleef-

den veel Christenen rond deze periode de vastenmaand.

Vasten

Vasten is in veel culturen een belangrijke gebeurtenis of in ieder geval een belangrijke gebeurtenis geweest. Ook vanuit het Christelijk geloof was het vasten een jaarlijks terugkerend fenomeen die duurde van Aswoensdag, de afsluiting van

carnaval, tot aan Pasen. Een periode van precies 40 dagen. Nog langer geleden was het de gewoonte om wekelijks op woensdag en vrijdag te vasten. De hedendaagse vastenkuren doen we vaak in het voorjaar en nog steeds hebben we het over de voorjaars schoonmaak wanneer we voor de lente ons huis helemaal gepoetst willen hebben.

Reinigen

Vasten, het voor een bepaalde tijd niet of minder eten, sober eten en drinken zonder snoep, alcohol en vlees is altijd verbonden geweest met een zowel fysieke als geestelijke reiniging. Tijd voor bezinning, tijd voor God. Zonder voeding of zonder belastende voeding als snoep, dierlijk vet en eiwit lijkt het makkelijker om in contact te komen met God, of zoals we nu misschien zullen zeggen met de diepere lagen in ons zelf, ons innerlijk weten. Dit betekent in zekere zin dat voeding het contact met het diepere of hogere in de weg zou kunnen staan.

Van de duisternis naar het Licht

De vastentijd is de tijd ter voorbereiding op het komende Licht. In de tijd dat de dagen weer beginnen te lengen, wordt de Lijdenstijd beleefd. Mensen gaan op zoek naar het duistere in zich zelf, want zonder ervaring van de duisternis kunnen zij het Licht niet zien. Eens zei een Marokkaanse vriend mij: "Op het suikerfeest kan ik zien wie er gevast heeft en wie niet. Voor diegene die gevast hebben is het suikerfeest een groots, waarachtig feest. Ik zie licht fonkelen in hun ogen. Voor de andere is het een leeg ritueel."

Onderstaande brief kreeg ik een tijd geleden toegestuurd:

Hilversum, 23 oktober 2006

*Beste mensen,
Ik weet niet zo goed aan wie ik de brief moet richten, maar ik denk dat ik wel iets te melden heb (vind ik zelf) en ik wil jullie bedanken, want jullie hebben me weer aan het denken/voelen gezet, met jullie boekje: Oogappels van Demeter.*

Ik ben aan het denken/voelen geraakt over 'wat is gezonde voeding voor mij. (Want dat is, denk ik, voor iedereen verschillend.) Ik eet nu een jaar of tien natuurvoeding, met daaronder Demeter producten. Nu is mij opgevallen dat ik in deze tien jaar o.a. vaker ziek ben geweest. En dat waren geen griepjes.

Maar wat is ziek zijn eigenlijk? In Nederland (eigenlijk op heel de wereld?) wordt ziek zijn ervaren als negatief. Je kunt je afspraken uit je volle agenda niet nakomen, je ervaart lichamelijk ongemak, misschien ga je bij een andere maatschappelijke groep horen en je wordt geconfronteerd met jezelf, jouw levensweg. In deze drukke maatschappij is eigenlijk geen tijd voor ziek zijn. Met pillen, operaties en dergelijke maken we een einde aan deze onhebbelijkheden. Maar je kunt ziekte ook als po-

sitief ervaren. Boeken als van Louise Hay proberen een andere weg te laten zien. Ziekte vertelt je iets over de diepere lagen in jezelf, zo zie ik het.

Maar wat heeft dit nu met voeding te maken? Wel ik heb het idee dat je door natuurlijke, eerlijke voeding te eten schoon wordt van binnen en op deze manier een voorwaarde schept voor ziekte om in andere lagen te komen, waar wij ze begrijpen en geheeld kunnen worden. Want zoals ik het zie, is geheeld worden nodig om weer een stap verder te komen op je levenspad.

Onderzoeken in het ziekenhuis zijn over het algemeen gericht op de fysieke laag. Mensen die meer voelen, wat niet met deze onderzoeken te bewijzen valt, worden hypochonder genoemd.

Hoe je dit helen doet, is weer een andere discussie. Maar in mijn visie helpt natuurlijke, eerlijke voeding je uiteindelijk bij het bereiken van je levenspad. Dit kan ik niet wetenschappelijk onderbouwen, maar dat hoeft voor mij ook niet. Voor mij is dit gewoon waar.

*Vele groetjes,
A. Rijkeboer*

Verhoudingen

Voedingsmiddelen kun je in grote lijnen indelen in produc-

ten die meer belastend zijn en producten die reinigend werken op ons lichaam en geest. Natuurvoeding zorgt voor een balans waarin reinigende en stimulerende voedingsmiddelen een grotere rol spelen dan belastende. Over het algemeen kun je zeggen dat plantaardige voedingsmiddelen een reinigende werking hebben op ons. Veel fruit, groenten en granen en weinig dierlijke producten, eiwit en vet komen een reinigend dieet ten goede. Waarbij ik er wel van uit ga dat volle producten volwaardiger zijn dan magere en dat variatie in de verschillende vetten heel belangrijk is voor een gezond menu. Wanneer ik kies voor vlees, zuivel of vis kies ik de volle varianten. Natuurlijk zijn er in deze indeling subtiele verschillen door verschillende visies en persoonlijke ervaringen. Het is jammer dat ik geen persoonlijk contact heb kunnen hebben met mevrouw Rijkeboer, zodat ik haar voedingspatroon van de afgelopen tien jaar niet heb kunnen achter halen.

Licht in de duisternis

Reinigende voeding maakt schoon van binnen, reinigt lichaam en ziel. In de praktijk betekent dit voor veel mensen dat zij beter, meer kunnen waarne-

men. Niet alleen de mooie dingen, maar ook de pijnlijke. Door het helder kunnen waarnemen komen meer ervaringen in ons bewustzijn. Er valt licht op gevoelens of kennis die eerst in het duister verbleven waardoor zij onervaarbaar bleven. Het is het gevoel van een inzicht hebben waarvan we wel zeggen dat er een lichtje gaat branden of dat er een licht op gaat.

Tijdens het vasten ervaren mensen niet alleen dat zij bijvoorbeeld beter kunnen ruiken of fitter zijn, er kan ook hoofdpijn en misselijkheid optreden. Deze laatste twee symptomen worden veroorzaakt door het vrijkomen van opgeslagen afvalstoffen, die er natuurlijk ook zijn en blijven wanneer je niet vast of reinigt. Deze stoffen blijven dan keurig opgeslagen, waar je niets van merkt. Eens zouden zij een rol kunnen gaan spelen in een fysiek ziekteproces.

Reinigen kan één of meerdere keren per jaar radicaal door te vasten met bijvoorbeeld een savvastenkuur of het kan minder radicaal door dagelijks niet te belastend te eten en regelmatig een menu te kiezen dat uit alleen reinigende voedingsmiddelen bestaat. Met name in deze tijd van enorme overvloed aan voor het lichaam belastende en lege voeding, lijkt mij het

laatste een welkome, gepaste houding.

Meer mens

Vanuit een antroposofisch gezichtspunt beginnen veel ziektes eerst in het astrale of emotionele lichaam, daarna komen zij in het etherlichaam en drukken zich daarna pas uit in het fysieke lichaam. Iemand die klachten kan waarnemen in het emotionele of etherlichaam kan zo een ziekte eerder

ervaren dan iemand die er pas mee geconfronteerd wordt door klachten in zijn of haar fysieke lichaam. Diegene kan in een eerder stadium iets aan zijn of haar klachten doen of anders bekeken kan zich er eerder mee verbinden om inzicht over zichzelf te verwerven om zich zo aan de ziekte te ontwikkelen. Gezond blijven, krijgt in deze visie een betekenis van meer mens worden waar biologisch-dynamische voeding een grote

rol in kan spelen. Deze voedingsproducten zijn fysiek schoon o.a. door het ontbreken van resten van chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest en kunstmatige toevoegingen. Juist de meest verharde stoffelijke onderdelen uit de voeding zoals chemische resten en kunstmatige toevoegen, maar in mindere mate ook geraffineerde producten en mineralen zouden ons contact met het fijnstoffelijke in de weg kun-

nen staan. Demeterproducten zijn niet of veel minder emotioneel belast met plant- en dieronwaardige behandelingen dan andere producten. Ook tot de astrale aspecten van onze voeding moeten wij ons kunnen verhouden en moeten wij verteren om onze voeding te kunnen opnemen. En tenslotte hebben deze producten een grote levenskracht, die de mens vitaal houdt en moed geeft zijn of haar levenspad te gaan. ■

Foto: Ise van den Bosch

Recept voor 4 personen

Groentesoep met miso en quinoa

Hieronder een recept van een zuiverende soep. Miso is een Japanse smaakmaker die in veel macrobiotische gerechten gebruikt wordt. Het is een door melkzuurbacteriën gefermenteerde pasta op basis van sojabonen, zout en een graansoort zoals bijvoorbeeld rijst of gerst. Miso en gember stimuleren de spijsvertering en helpen je een verkoudheid uit te zweten. Deze soep is ook lekker met gierst of amaranth.

300 gram quinoa
1500 ml water of eigen gemaakte groentebouillon
300 gram knolselderij
300 gram winterwortel
2 grote uien
stukje verse gemberwortel
2 teentjes knoflook
enkele (gedroogde) blaadjes salie
2 eetlepels miso
zeezout naar smaak

Quinoa wassen, ruim 5 minuten koken en 15 minuten welken in 600 ml water of bouillon. Knolselderij en wortelen schoon maken en in stukjes en plakjes snijden. Ui schillen, op de onderkant neerzetten en halveren. Beide helften met de lijnen van de ui mee in smalle partjes snijden. Groenten gaar koken in het overige water of bouillon. Gember schillen, fijn hakken en toevoegen aan de groenten.

De gewelde quinoa toevoegen aan de groenten. Salie fijn hakken en aan de soep toevoegen. Knoflook boven de soep uitpersen. Miso verdunnen met een scheutje vocht uit de soep en tot een glad papje roeren. Papje toevoegen aan de soep. Soep op smaak brengen met weinig zout.

Foto: Iwan Boon

BD-boer Pelgröm streeft naar voedsel met karakter

Cees Bron (Agrarisch Dagblad)

Menswaardige voeding, daar gaat het om in de 'biologisch-dynamische' landbouw. Jos Pelgröm (52), directeur van Stichting Demeter, zweert er al bijna dertig jaar bij. Hij boert op een gemengd bedrijf van 85 hectare in Zeeland.

Jos Pelgröm is in meerdere opzichten een vreemde eend in de bijt in het dorp Sint Philipsland. Geboren als boerenzoon in de Noordoostpolder was hij niet gecharmeerd van de gangbare landbouw. Hij koos na een opleiding aan de Agrarische Hogeschool in Dronten voor een studie Sociale Geografie

aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. De biologisch-dynamische benadering bracht de bezieling terug.

Het noodlot sloeg echter toe toen zijn vader ernstig ziek werd. Pelgröm keerde abrupt naar huis terug en werd zo op 23 jarige leeftijd min of meer gedwongen tot de boerderij. "Mijn eerste gedachte was: hoe kan ik me er zo snel mogelijk uitwerken?", herinnert hij zich. Al snel vond hij zijn weg in de landbouw en wel doordat hij in aanraking kwam met het biologisch-dynamisch (bd) boeren. Het biologisch-dynamisch denken is gebaseerd op een filosofie van de Tsjech Rudolf Steiner (1865-1925). Hierin staat bodemvruchtbaarheid centraal en wordt het

BD-boeren in het nieuws

Regelmatig verschijnen er artikelen in dagbladen en tijdschriften over bd-boeren en hun wijze van werken. Onderstaand artikel over Jos Pelgröm is met toestemming overgenomen uit het Agrarisch Dagblad.

bedrijf benaderd als organisme, met een eigen balans en karakter.

Pelgröm: "De ideeën spraken me meteen aan. Ik ben een kind van de jaren '60 en '70, opgevoed met een bepaald idealisme. Ik was er ontvankelijk voor en zocht naar een manier om het zelf toe te passen in wat ik deed op het bedrijf." Bd-landbouw staat in de ogen van Pelgröm in de eerste plaats voor het produceren van voeding die volwaardig is voor de mens. "Het doel is voedsel met karakter te maken. Daarbij moeten dieren en gewassen naar hun natuurlijke aard kunnen groeien."

Op zijn bedrijf heeft hij te maken met allerlei gronden, van lichte zavel tot zware klei.

Pelgröm probeert de hectares zo gelijk mogelijk te verdelen onder vier teeltgroepen: gras-klover, graan, suikermaïs en diversen, waaronder witlof, aard-appelen en wortelen. Hij heeft tevens tien zoogkoeien met tien stuks aanwas 'om de randen bij te houden'. Voeding voor de beesten betreft Pelgröm van zijn eigen land.

Vaak doemt de vergelijking van biologisch-dynamisch geproduceerd voedsel, met als keurmerk Demeter, met bijvoorbeeld EKO op. "EKO draait vooral om het niet gebruiken van kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen. Daarbij kun je het randje van de normen opzoeken. Bij ons is de voedingskwaliteit het uitgangspunt. Bd-boeren verschillen overigens sterk onderling. Ik ben zelf bijvoorbeeld ook nog zoekende."

lets wat agrariërs soms afschrikt is wat Pelgröm de hocus pocus kant noemt. Hier valt bijvoorbeeld het gebruik van de zaai kalender onder, maar ook de beruchte preparaten. De laatste is verplicht. "Als je buurman dan ziet hoe je vier hoorn-tjes vult met koemest en die in de grond laat overwinteren, dan komen de vragen."

Binnenkort naait Pelgröm paardenbloemknoppen in het darm-scheil van een rund. Vervolgens verdwijnt het preparaat onder

de grond op een akker om een halfjaar later te worden opge-graven en aan de mest wordt toegevoegd. "Niet al onze leden geloven dat het de opbrengst verbetert. Maar het maakt je bewuster van het bedrijf als levend organisme. Het drukt je op het feit dat je onderdeel bent van een kosmisch bestel. Bovendien, landbouw is ook cultuur of ritueel, en daarnaar handelen heeft dus direct ook zijn weerslag op de akker."

Het valt soms niet mee aan je geloof vast te houden. "Afgelopen jaar heeft het zoveel geregend. Dan word je niet vrolijk van hoe bepaalde delen van je akker erbij staan, Ik wist van tevoren, dat ik op een verminderde opbrengst moest rekenen. In zo'n geval kosten mijn principes me dan ook gelijk veel geld. Je weet dat je met bepaalde mid-delen een deel kan redden."

De diervriendelijke houding is net zo min altijd eenvoudig door te voeren. "We kiezen ervoor niet te onthoornen. Dat levert aanvankelijk problemen op in de stal. Je leert ervan en richt het voedersysteem en de stalrichting erop in. De stal moet bijvoorbeeld geen dode hoeken hebben. Het vereist moeite, maar het is een bewus-te keuze." ■

58 Koeien voor Kameroen

Record aantal inzendingen voor spaaractie biologische zuivel De spaaractie Geef een Koe voor Afrika in samenwerking met de ontwikkelingsorganisatie Heifer

Nederland is een groot succes geworden. Maar liefst zo'n 10.000 geldige inzendingen zijn binnengekomen voor de spaaractie die de biologische zuivelmerken Groene koe en Zuiver Zuivel voerden via haar verpakkingen. Enkele bedrijven en organisaties hebben de actie ook spontaan gesteund met schenkingen. Hierdoor kunnen Groene koe en Zuiver Zuivel maar liefst 58 koeien aan Kameroen schenken.

Record

De biologische zuivelmerken Groene koe en Zuiver Zuivel voeren jaarlijks een spaaractie voor een goed doel. Met eerdere spaaracties werden o.a. Vo-

gelbescherming Nederland en Bomen voor Koeien gesteund. Nog nooit kwamen er voor een dergelijke spaaractie zoveel inzendingen binnen als voor Heifer Nederland. Dit keer zijn ook diverse scholen spontaan in actie gekomen voor Koeien voor Kameroen, wat zeker heeft bijgedragen aan het succes van de spaaractie.

Zeister Vrijeschool in actie voor Afrika

Leerlingen van klas 4b van de Zeister vrijeschool hebben maar liefst 265 volle spaarkaarten toegestuurd. Ruim voldoende voor één "eigen" koe voor deze klas. De zegels hiervoor hebben ze bijeen gespaard via vele

activiteiten in Zeist. Dit vinden Ecomel en Heifer Nederland een beloning waard, en daarom overhandigden zij op dinsdag 29 januari op feestelijke wijze een certificaat voor 1 koe aan deze schoolklas.

Overhandigen aan lokale bevolking

De 58 koeien zullen in het bij-zijn van de winnaar van de wedstrijd die gekoppeld was aan de spaaractie worden overhandigd aan de lokale bevolking in Kameroen. De koeien die worden geschonken zijn uiteraard afkomstig uit de regio. De winnaar is tijdens de bijeenkomst in Zeist officieel bekend gemaakt.

De organisatoren

Heifer Nederland schenkt training en dieren als kippen koeien en geiten aan mensen in ontwikkelingslanden. De melk en eieren zorgen ervoor dat mensen gezonder worden en wat overblijft wordt verkocht. De dieren zijn geen gift maar een levende lening. De boeren kunnen deze lening aflossen door het eerste koekalfje door te geven. Zo dragen de Heiferboeren actief bij aan de bestrijding van armoede. Hierdoor zijn zij trots en vol zelfvertrouwen.

Zuiver Zuivel en De Groene Koe zijn de twee biologische merken van Ecomel, Business Unit van Campina.

BD-Imkerdag 15 maart

15 Maart organiseert de werkgroep BD-imkers hun jaarlijkse imkerdag met lezingen, gespreksgroepen, zang en een informatiemarkt. Het globale programma ziet er als volgt uit: 9 uur: Ontvangst met koffie en thee, lezing door Albert Muller: Wat kan ons de Moer schelen. 's Middags een lezing door Gery den Duijf en gespreksgroepen over onder andere bijenvolken en ziekten en omschakelen van gangbaar naar BD.

Entree: incl. koffie/thee € 16,50, incl. koffie/thee en lunch € 20,-. Plaats: Grote Zaal Kraaybeek, Hoofdstraat 41 te Driebergen. Ook niet imkers zijn van harte welkom.

Organisatie: BD-imkerwerkgroep

Aanmelden: door een overboeking voor 5 maart van het entree bedrag op postgiro 171152 o.v.v. BD-imkerdag 2008 t.n.v. A. Varekamp, Wageningen. Ook kunt u tot 10 maart reserveren bij Wim van Grastek tel: 0317-317180, of per e-mail: wvangrastek@planet.nl.

Voor opgave beginnerscursus biologisch-dynamisch imkeren of inlichtingen kunt u hier ook terecht.

Biologisch-dynamisch kalfsvlees

Jan Vrolijk, van "De Klaverhoeve", biologisch-dynamische veehouder in het Noord-Hollandse Oosthuizen zocht én vond een manier om met zijn ijzersterke, Hollandse melkkoeien aan een toenemende vraag te beantwoorden: diervriendelijk geproduceerd kalfsvlees.

Vrolijk had jarenlang een melkveebedrijf. Zijn zogenoemde dubbeldoelkoeien (roodbont vee dat wordt ingekruist met de Groninger blaarkop) gaven eerst een aantal jaren melk en gingen daarna naar de slager. Het vlees werd vervolgens vanaf de boerderij rechtstreeks aan

de consument verkocht. Sinds een klein jaar experimenteert Vrolijk met het aanhouden van de kalfjes, ook als het stiertjes zijn. Normaal gesproken gaan stierkalfjes met tien dagen van het bedrijf af, naar de reguliere kalvermesterij. Vrolijk stopte geleidelijk aan met het

melken van zijn vee. Alle kalfjes bleven bij hun moeder en in het afgelopen voorjaar beleefden velen van hen de eerste weidegang. Zomer 2007 ging het eerste stierkalf naar de slager en de eerste afzet van biologisch kalfsvlees is een feit.

De voordelen zijn legio: kalfjes bij de koeien, dat levert gezonde, blije beesten op. De kalfjes leven - afhankelijk van het seizoen - in de wei of in de stal, altijd in de kudde, en kunnen naar behoefte bij hun moeder melk drinken. Ze groeien op zonder krachtvoer, zonder hormonen, zonder vaccins, zonder antibiotica of andere hulpmiddelen. Het kalf mest zichzelf in feite af. Als het kalf na een maand of tien gereed is om naar de slager te gaan, is dat ook een natuurlijk moment om de moederkoe te verlaten. De band met de moederkoe is van nature losser, omdat de koe opnieuw drachtig is. De scheiding wordt daardoor minder pijnlijk.

In alle opzichten wordt het meest natuurlijke patroon gevolgd. In de moderne veehouderij is daar weinig ruimte meer voor.

De kalveren van De Klaverhoeve zijn stevige, robuuste dieren, die van het leven hebben kunnen genieten. Ze zijn in alle vrijheid en met veel liefde opgevoerd.

De Klaverhoeve

Jan en Annette Vrolijk hebben een veehouderij in Oosthuizen, in de polder De Zeevang. In 1990 is het bedrijf overgeschakeld op een biologisch-dynamische bedrijfsvoering. Toen is er ook een begin gemaakt met de inzaai van klaver in het grasland. De koeien kregen een ruime strostal, waardoor ze hun horens kunnen behouden en zich in de koppel goed thuis kunnen voelen.

De Klaverhoeve doet al jaren mee aan het project Kalf bij de Koe van het Louis Bolk Instituut. Om dat te bekostigen laat De Klaverhoeve kalfjes door

burgers adopteren. De adoptievrienden krijgen twee maal per jaar de gelegenheid om op het bedrijf te komen en zich zo op de hoogte te houden van het opgroeien van hun kalf en de bedrijfsontwikkelingen op de

Klaverhoeve. Sinds oktober 2006 experimenteert Jan Vrolijk met het aanhouden van alle kalfjes en maakte hij de geleidelijke overgang van melkproductie naar volledige vleesproductie.

De kalveren worden met zorg en met individuele aandacht geslacht, waardoor de stress zelfs op het eind tot een minimum wordt beperkt.

Jan Vrolijk, initiatiefnemer,
bd-boer in Oosthuizen: 0299 -
401298
www.klaverhoeve.com

Hans Commmandeur, slager:
0229 - 540960
Slachterij in De Goorn, gericht
op de verwerking van biologisch
vlees.
www.commandeurekovlees.nl

Adriaan van Raab van Canstein,
kok: 020 - 679 1248
Restaurant Le Hollands in
Amsterdam
www.lehollands.nl

Franka Slothouber,
adoptievriendin, consument,
promotie: 020 - 419 63 14
www.dierenrijk.web-log.nl

Nieuwe brochure: 'Gezonde Leefstijl & Voeding: een andere kijk op 'gezond' gewicht.'

Bruno van der Dussen

Herken je dit? Dat het lijkt alsof je kleren zijn gekrompen maar dat het feitelijk zo is dat je aangekomen bent? Of dat je merkt dat je al langere tijd minder trek hebt in eten en daardoor te veel afvalt terwijl je niet ziek bent? En ook dat een dieet volgen je tegenstaat omdat je ergens wel voelt dat daarmee de oorzaak van het te veel of te weinig eten niet wordt opgelost? Steeds meer mensen zien geen kans om hun gewicht in balans te houden; ze weten niet wat een goede voeding is en hoe ze een 'gezond', een voor hen passend gewicht, kunnen behouden. Dit gaat steeds vaker samen met het gevoel geen zicht meer te hebben op de zin en het doel van het leven. Of met problemen binnen de relatie of op het werk. Nu blijkt spiritualiteit voor steeds meer mensen een belangrijke sleutel te zijn om

zaken die vastgelopen zijn in hun leven weer vlot te trekken, ook op het gebied van voeding en een 'gezond' gewicht. Voor die groeiende groep mensen heeft Lize Baarspul, diëtiste, de brochure 'Gezonde Leefstijl & Voeding: een andere kijk op 'gezond' gewicht' geschreven, in samenwerking met Jan Diek van Mansvelt, bioloog voor landbouw, landschap en voeding.

In de brochure staat uitgebreid beschreven waarom wij ons voeden. Daarbij is uitvoerig ingegaan op de rol die onze voeding en ons eetgedrag spelen als we te dik of te mager worden. En wat we kunnen doen om weer op een gezond, voor ons passend gewicht te komen. Belangrijke vragen daarbij zijn: 'Wat is voor mij een gezonde voeding?' en 'Wat zijn voor mij gezonde voedingsmiddelen?' Er wordt besproken dat het niet alleen om de stoffen gaat die we opnemen maar dat nog meer factoren de voedingskwaliteit bepalen. En ook dat het uitmaakt uit welke landbouw ons voedsel afkomstig is, uit welk milieu. En hoe de omstandigheden waaronder ons voedsel is ontstaan een rol spelen in de voedingswaarde van wat we eten. Tenslotte wordt de aandacht op jezelf gericht, als de-

gene die levensmiddelen koopt, bereidt, eet en verteert en hoe je bewuste en onbewuste zintuigen daarbij een rol spelen. Door de brochure heen staan cursiefjes om je uit te nodigen om jezelf en je innerlijk leven beter te leren kennen en zo je voedselkeuze en eetgedrag bewuster te leren aansturen. Het gaat daarbij feitelijk om heel alledaagse bewustwordingsvragen. De cursiefjes zijn vooral leerzaam, inspirerend en ondersteunend voor mensen die aan hun persoonlijke en spirituele ontwikkeling willen werken. Aan het eind van het boekje staan praktische aandachtspunten bij over- en ondergewicht en een samenvatting voor alle eters. De brochure is te bestellen bij de Gouda Media Groep bv, door overmaking van € 9,90 (dat is inclusief verzend- en administratiekosten) op rekening 10.73.30.253 onder vermelding van 'brochure nummer 2' en uw volledige adres i.v.m. de verzending.

De 1^e brochure: 'Gezonde Leefstijl & Voeding, in relatie tot kanker', € 7,95. Brochure 1 en 2 samen € 14,90.

Workshops paardentractie

Dit jaar organiseert de Initiatiefgroep Moderne Paardentractie opnieuw een aantal workshops in het leren werken met paarden. Zowel uit de professionele hoek (boeren, tuinders) als uit de hobbyistenhoek is er een groeiende interesse in deze 'oeroude energievorm' die verrassend goed aansluit bij de hedendaagse denkbeelden. Immers, werken met paardentractie is per definitie werken met duurzame energie. Paardenvoer wordt in eigen land (en soms zelf óp eigen land) verbouwd en paardenmest voedt vervolgens weer diezelfde akkers. Paardentractie verstoort het natuurlijk bodemleven veel minder dan trektractie en past derhalve perfect in het biologisch en biologisch-dynamisch denken. Tenslotte roemen gebruikers

van paardentractie de toegenomen arbeidsvreugde.

Hieronder treft u de agenda aan van de workshops die we aankomend seizoen zullen organiseren. Dit voorjaar zijn we actief in de provincie Zeeland, op het bedrijf van Leo en Mike de Visser in Ritthem. En in het najaar zijn we actief in Gelderland, eerst op het bedrijf van Bert Harmsen in De Steegh en daarna op het bedrijf van Arjan Wijnstra in Vorden. Meer informatie is tevens te vinden op onze site www.paardentractie.nl

Vriendelijke groet,
namens de Initiatiefgroep Moderne Paardentractie,
Arjan Wijnstra

wo 2 & do 3 april

Tweedaagse 'Basiscursus moderne paardentractie'

Locatie: Biologisch Dynamische tuinderij Eindelienghe, Ritthem (Zeeland)

Inhoud: De deelnemers leren de beginselen van zowel de theorie als de praktijk van het werken met paardentractie. De zwaarte wordt afgestemd op de individuele mogelijkheden van de deelnemers. Aan bod komen onder meer: de anatomie van het (werk-) paard, bouw en functie van het tuig, trekkracht en treklijnen, op- en aftuigen van verschillende soorten harnachement, sturen met enkel- en tweespan in de lange lijnen, inspannen, eenvoudige arbeid waaronder het werken met een veldslede en specifiekere werkzaamheden als bemesten, ploegen, eggen en schoffelen. Na het diner op de eerste avond is er een inspirerend avondprogramma.

Informatie en inschrijfformulier:
eindelienghe@zeelandnet.nl
of tel: 0118 478814

Kosten per workshop per deelnemer: €265,-, incl. lesmateriaal en gebruik van paarden en gereedschappen, koffie / thee ('s ochtends), lunch, thee of fris ('s middags) en een eenvoudig diner op de eerste cursusavond. Niet inbegrepen zijn overnachting(en) en ontbijt. Deelname geschiedt geheel voor eigen risico.

vr 4 & za 5 april

Tweedaagse 'cursus ploegen'

Locatie: Biologisch Dynamische tuinderij Eindelienghe, Ritthem (Zeeland)

Inhoud: De deelnemers leren de beginselen van het ploegen, zowel de theorie als de praktijk. Waarom wordt er geploegd en hoe diep, afstellen van de ploeg, inspannen van een meerspan, ploegen met verschillende typen ploeg. De zwaarte wordt afgestemd op de individuele mogelijkheden van de deelnemers, maar eerdere deelname aan de kennismakingscursus of aantoonbare ervaring is wenselijk. Tijdens het avondprogramma wordt verder ingegaan op de theorie, o.a. aan de hand van videobeelden. Hoofdinstructeur en gastheer is Leo de Visser. Aardig detail is dat Leo in september 2006 Nederlands Kampioen werd bij het ploegen met paarden.

Informatie en inschrijfformulier:
eindelienghe@zeelandnet.nl
of tel: 0118 478814

do 4 & vr 5 september en
za 6 & zo 7 september

Tweemaal de tweedaagse 'Basiscursus moderne paardentractie'

Locatie: Biologisch boerderij De Wolfskuil in De Steegh (Gelderland).

Inhoud: De deelnemers leren de beginselen van zowel de theorie als de praktijk van het werken met paardentractie. De zwaarte wordt afgestemd op de individuele mogelijkheden van de deelnemers. Aan bod komen onder meer: de anatomie van het (werk-) paard, bouw en functie van het tuig, trekkracht en treklijnen, op- en aftuigen van verschillende soorten harnachement, sturen met enkel- en tweespan in de lange lijnen, inspannen, eenvoudige arbeid waaronder het werken met een voorwagen en specifiekere werkzaamheden als bemesten, ploegen, eggen en schoffelen. Na het diner op de eerste avond is er een inspirerend avondprogramma.

Meer informatie, aanvragen inschrijfformulier:
bert.harmsen@tiscali.nl
of tel: 0313 414328

Do 16 & vr 17 oktober en
za 18 en zo 19 oktober

Tweemaal de tweedaagse 'cursus houtslepen'

Locatie: Boerderij Groot Brandenborch, Vorden (Achterhoek)

Inhoud: De deelnemers leren de beginselen van het houtslepen, zowel de theorie als de praktijk. Aan bod komen onder meer: de anatomie van het (werk-) paard, bouw en functie van het tuig, trekkracht en treklijnen, veiligheid in het bos, mogelijkheden (en onmogelijkheden) in het terrein, het slepen van verschillende soorten hout. De zwaarte wordt afgestemd op de individuele mogelijkheden van de deelnemers, maar eerdere deelname aan de kennismakingscursus of aantoonbare ervaring is wenselijk. Het avondprogramma bestaat uit een lezing & videopresentatie over houtslepen.

Meer informatie, aanvragen inschrijfformulier:
arjan@stockpaard.nl
of tel: 0575 559280

Het keurmerk voor
verantwoord bosbeheer

Cert no. CU-COC-807703

© 1996 Forest Stewardship Council

Meerpaal Grafimedia FSC- gecertificeerd

Rob Hooft

*Directeur Meerpaal Grafimedia
Tiel*

Met ingang van dit nummer wordt Dynamisch Perspectief bij Meerpaal Grafimedia gedrukt. Een bedrijf dat werkt met FSC gecertificeerde producten. Meerpaal Grafimedia geeft met het behalen van het FSC-certificaat haar maatschappelijk verantwoord ondernemen inhoud.

Waarom een FSC-keurmerk?
FSC staat voor Forest Stewardship Council, in Nederland bekend onder de naam Raad voor Goed Bosbeheer. FSC is een internationale organisatie zonder winstoogmerk, die wereldwijd streeft naar beter bosbeheer.

Daarvoor heeft FSC eisen geformuleerd op sociaal, milieuvriendelijk en economisch gebied. De FSC-standaard voorziet onder andere in bescherming van de biodiversiteit in het bos, goede arbeidsomstandigheden voor de bosarbeiders en gereguleerde houtkap. Ook volgende generaties moeten van het bos gebruik kunnen maken.

Internationaal en onafhankelijk FSC is een onafhankelijk en internationaal keurmerk voor bosbeheer. Een product met het FSC-keurmerk is gegarandeerd gemaakt van hout uit een goed beheerd bos. Het FSC-keurmerk is effectief omdat zowel grote milieu- en ontwikkelingsorganisaties als internationale ondernemingen erachter staan. Bedrijven die kiezen voor FSC-hout maken het mogelijk dat er ook in de toekomst nog hout te koop is. Want bij goed bosbeheer raakt het hout niet op. Wat door kap verdwijnt wordt gecompenseerd door nieuwe aanplant.

Meerpaal Grafimedia FSC-gecertificeerd

Meerpaal Grafimedia beschikt over het FSC Chain of Custody certificaat. Als drukker vormt Meerpaal Grafimedia de laatste schakel in de keten van bosbouw via pulp- en papierfabriek, groothandel naar afnemer. FSC ketenbeheersing betekent dat van alle schakels in de keten de grondstof, het halffabrikaat en het eindproduct traceerbaar is en dat aan de FSC-standaard is voldaan. Het Chain of Custody certificaat geeft dus zekerheid over de herkomst van de grondstoffen, van houtvezel tot gelabeld papierproduct.

Drukken op FSC-papier

Steeds meer papierleveranciers zien het belang in van FSC-papier. Er komen dan ook steeds meer soorten bij. Zeker als de vraag uit de markt blijft stijgen. De bedrukking is sowieso bij ons al milieuvriendelijk door het gebruik van milieuvriendelijke inktten.

De Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding heeft gekozen voor FSC-papier. Dynamisch Perspectief wordt gedrukt op 9Lives dat bestaat uit 55% gerecyclede vezels en 45% FSC-pulp. Zelfs de wikkel is gemaakt van FSC-papier. ■

Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding
zoekt per direct een
Secretaris BD-Vereniging

Standplaats: Dronten

Taken: ondersteunen van ledenactiviteiten en initiatieven, organiseren van ontmoetingen tussen leden. Algemene PR en ledenblad Dynamisch Perspectief. Samenwerking met het (inter)nationale biologische werkveld.

Wij vragen

- Werkervaring en binding met biologisch-dynamische landbouw en antroposofie,
- HBO/WO werkniveau,
- Zelfstandige inzet en soepele communicatie.

Indiensttreding: zo spoedig mogelijk
Aanstelling voor 16 tot 20 uur per week
Meer informatie: www.bdvereniging.nl

CENTRUM
BIOLOGISCHE LANDBOUW
F L E V O L A N D

Het Centrum Biologische Landbouw zoekt een enthousiaste medewerker (m/v) voor 24 uur per week. Wij zetten ons in voor ontwikkeling en stimulering van biologische landbouw en voeding, en professionalisering vd sector in met name Flevoland.

Onze nieuwe collega geeft vorm en uitvoering aan projecten met zowel inhoudelijke als creatieve aspecten. Daarnaast behoort voorlichting d.m.v. excursies en trainingen tot de taken.

Kijk voor het profiel en meer info op: www.biologischelandbouw.org of bel t 0320 281222.

Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding

Wisentweg 12
8251 PC Dronten
telefoon 0321 315937
fax 0321 315938 (vanaf 1 maart 2008)
e-mail: info@bdvereniging.nl
website: www.bdvereniging.nl
Postgiro voor betaling
contributie 147485
Rekeningnummer België:
000-1638509-82

Sinds haar oprichting in 1937 werkt de Vereniging voor Biologisch-dynamische Landbouw en Voeding (BD-Vereniging) aan verbreding van de bekendheid van de biologisch-dynamische landbouw en aan de verdieping van de inzichten daarvan. De inkomsten van de vereniging bestaan uit de contributies van leden, donaties. Daarnaast ontvangt ze jaarlijks uw warme giften. De statuten van de vereniging kunnen door leden opgevraagd worden bij het bureau van de BD-Vereniging.

Bestuur

Albert de Vries (voorzitter), Maria van Boxtel, Inge Schwagermann, Ruud Hendriks (kandidaat-bestuurslid).

Medewerkers bureau BD-Vereniging

dr. Albert de Vries (interim-directeur bureau BD-Vereniging), Ilse van den Bosch (consument en voeding), Bram Gordijn (secretariaat en boekhouding)

Lidmaatschap van de BD-Vereniging

- Lidmaatschap 2008: € 35,-/jaar
- Donateur (geen ledentijdschrift) min. bijdrage: € 20,-
- Leden in het buitenland (m.u.v. België): € 45,- (binnen Europa, € 50,- (buiten Europa)).

Lidmaatschappen lopen per kalenderjaar (januari t/m december). Een lidmaatschap wordt stilzwijgend verlengd, tenzij u vóór 1 december van het lopende jaar heeft opgezegd.

Leden en donateurs ontvangen jaarlijks (in maart) een acceptgirokaart voor de contributie/bijdrage. Betaling van de contributie kan ook geschieden door machtigen voor automatische incasso.

Schenken en legaten

De BD-Vereniging heeft een artikel 24 status bij de belastingdienst, hetgeen betekent dat bedragen geheel vrij zijn van successierecht. Omdat de BD-Vereniging door de belastingdienst wordt gezien als een 'algemeen nut beogende instelling' zijn schenkingen vrijgesteld van schenkingsrecht. Giften in de vorm van een tenminste vijf jaar durende lijfrente, notarieel vastgelegd, zijn geheel aftrekbaar. Heeft u warme voornemens en u behoeft informatie, belt u dan even met Albert de Vries (telefoon 0321 315937)

Rondzendbrieven Naturwis- senschaftliche Sektion Goet- heanum ('Rundbrief')

Geïnteresseerden kunnen deze brieven toegezonden krijgen in de Duitse of Engelse versie. Neem hiervoor contact op met het bureau van de BD-Vereniging. U kunt ze ook downloaden vanaf www.bdvereniging.nl.

Publicaties

Voor uitgaven van de BD-Vereniging en derden verwijzen we u naar de website www.bdvereniging.nl of u kunt de 'Wegwijzer door biologisch-dynamisch Nederland' gratis aanvragen bij het bureau.

Preparaten

Alle prijzen zijn inclusief verzendkosten binnen Nederland en België. Voor licentiehouders, leden met een uitgebreid lidmaatschap en leden wonend in het buitenland gelden andere tarieven voor de preparaten. Meer informatie hierover kunt u opvragen via het secretariaat van de BD-Vereniging.

Nr.	Soort preparaat	Prijs per portie
500	Koemestpreparaat	€ 6,50
501	Kiezelpreparaat	€ 3,50
502 - 507	Compostpreparaten (set à 6 soorten)	€ 15,-
502 - 507	Compostpreparaten per soort	€ 3,-

U kunt preparaten bestellen door overmaking van het bedrag op Postgiro 313786 (voor België postrekening: 000-1638509-82) t.n.v. de BD-Vereniging onder vermelding van de gewenste preparaten en het verzendadres. Uw bestelling wordt u dan zo snel mogelijk toegestuurd. (Houdt u rekening met ongeveer twee weken levertijd.) Informatie: preparaten@bdvereniging.nl

De Preparatenwijzer geeft een beknopt overzicht van de preparaten (en grondstoffen) die gebruikt worden in de BD-landbouw. Deze folder, inclusief prijslijst, kunt u gratis aanvragen bij de BD-Vereniging.

Op eigen kracht

Ik heb vertrouwen in de kracht van de natuur en de dieren. Mijn koeien laat ik zoals ze zijn. Ze leven samen in groepen, met koeien, stier en kalveren bij elkaar. Geen gedwongen scheidingen, geen stress, laat ze het maar lekker vitzoeken, dan komt het vanzelf wel goed. Ze zijn prima gezond, dus dit moet wel 't beste voor ze zijn!

Jan Vrolijk van de Klaverhoeve
uit Oosthuizen.

zuiver @zuivel

Van nature gezondere vetten

U maakt al de keuze voor biologische zuivel. Omdat de biologische melkveehouderij de meest milieu-, natuur- en diervriendelijke manier van melk produceren is. Maar wist u dat biologische zuivel van nature ook meer onverzadigde vetzuren bevat, waaronder CLA en Omega 3? Dat komt doordat de biologische koe in de weideperiode buiten loopt, het hele jaar door meer gras eet, en in zijn rantsoen meer kruiden en klavers zitten en minder krachtvoer en maïs. Nog een reden om te kiezen voor biologische zuivel van Zuiver Zuivel!

Goede vetzuren	Biologisch vs gangbaar
Omega 3	+60%
CLA	+20-70%
bron: Louis Bolk Instituut 2006	

Samen met de natuur

www.zuiverzuivel.nl